

Różne

MARIA PERZYŃSKA-HOLASOWA

WSTĘPNE BADANIA W RYBITWACH I ŁĄCKU, POW. INOWROCLAW

Podjęte w 1967 r. badania sondażowe na terenie wsi Łącko i Rybitwy, pow. Inowrocław, stanowiły drugi etap prac realizowanych w ramach programu badań kompleksowych nad rozwojem osadnictwa oraz zmianami zasiedlenia regionu górnego dorzecza Noteci¹.

Badania te poprzedziła szczegółowa penetracja terenu, przeprowadzona wiosną 1967 r.² w południowo-zachodniej partii powiatu, na odcinku zawartym między wsiami Jankowo-Łącko, wzdłuż brzegów jezior Pakoskiego i Mielnickiego, stanowiących zachodnią odnogę łańcucha jezior goplańskich³. Rezultatem tych badań było odkrycie 28 nowych stanowisk archeologicznych pochodzących z różnych okresów, usytuowanych przeważnie na łagodnych stokach doliny Noteci lub na krawędziach podmokłych łąk nadjeziernych. Wstępna analiza materiałów pochodzących z badań powierzchniowych pozwoliła na wytypowanie do badań sondażowych dwóch najbardziej interesujących stanowisk: stanowiska nr 3 w Rybitwach i stanowiska nr 9 w Łącku, pow. Inowrocław. W obu wypadkach spodziewano się natrafić na pozostałości osad, a w Rybitwach przypuszczalnie i cmentarzyska kultury pomorskiej⁴. Celem badań sondażowych było wstępne rozpoznanie charakteru osadnictwa na tych odcinkach.

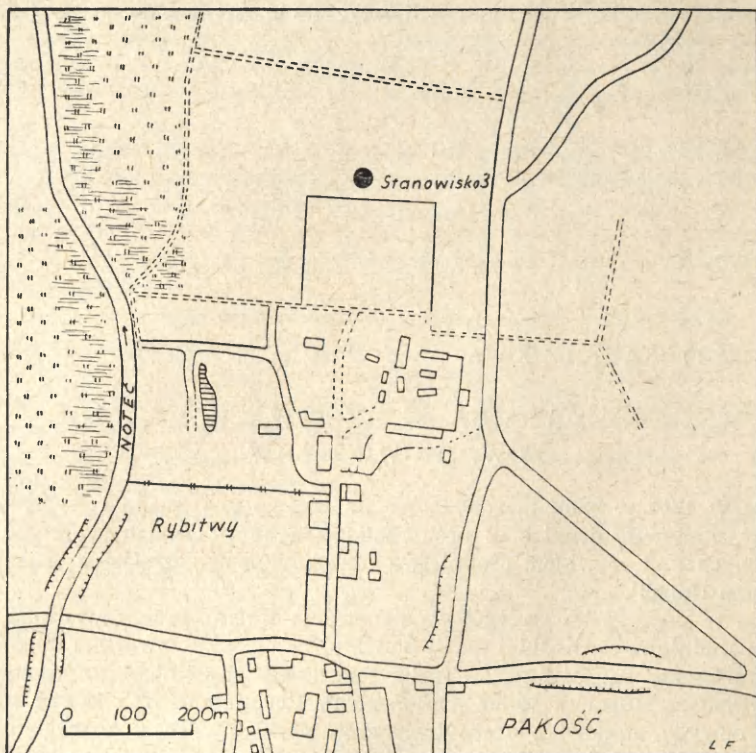
Stanowisko nr 3 w Rybitwach usytuowane jest na łagodnym skłonie doliny Noteci, w odległości około 200 m na wschód od koryta rzeki i jej rozlewisk, około 250 m na południe od dawnego parku dworskiego zwanego bażanciarnią i ok.

¹ Badania prowadził Zakład Archeologii Wielkopolski i Pomorza IHKM, PAN w Poznaniu, z kredytów IHKM, w miesiącach sierpniu i październiku 1967 r. Kierowała nimi w terenie mgr M. Perzyńska-Holasowa.

² Badania powierzchniowe przeprowadził zespół trzyosobowy w składzie: mgr M. Perzyńska-Holasowa, mgr S. Wesołowski i mgr J. Wojtasik, na odcinku liczącym w linii prostej około 7 km długości i około 1000 m szerokości.

³ S. Lenczewicz i J. Kondracki, *Geografia fizyczna Polski*, Warszawa 1962, s. 254.

⁴ Właściciel pola, na którym przeprowadzono badania sondażowe, ob. Franciszek Telus twierdzi, że na polu sąsiednim, oddalonym około 80 m od badanego odcinka, natrafił podczas orki na duże, prostokątne kamienie oraz naczynia gliniane wypełnione przepalonymi kośćmi. Były to przypuszczalnie groby skrzynkowe kultury pomorskiej, gdyż ułamki naczyń tej kultury występowały na powierzchni pola we wskazanym miejscu. Nie udało się tu jednak przeprowadzić badań sondażowych, ponieważ na polu znajdowały się jeszcze zbiory.

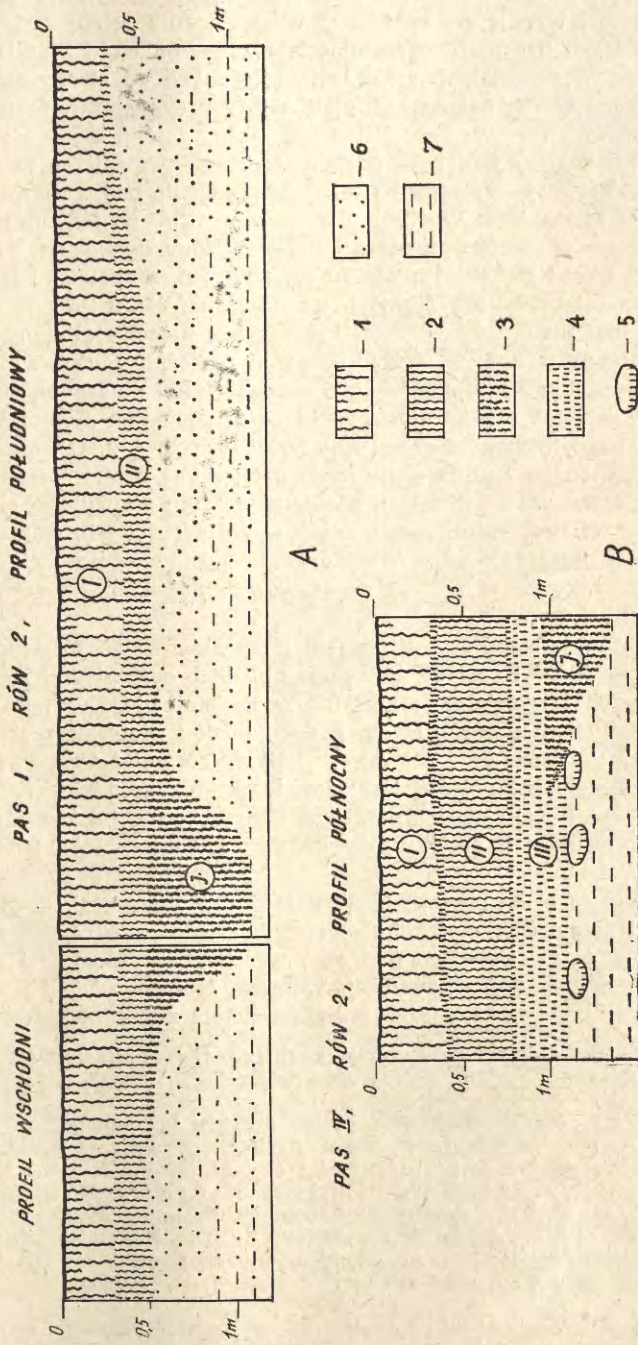
Ryc. 1. Szkic sytuacyjny stanowiska nr 3 w Rybitwach, pow. Inowrocław

Rys. L. Fijał

300 m na zachód od odcinka szosy asfaltowej prowadzącej z Pakości do Łącka (ryc. 1). Na badanym obszarze, podobnie jak i w jego sąsiedztwie, występują lekkie gleby typu bielcowego, graniczące na zachodnich krańcach stanowiska z glebami bagiennymi, wytworzonymi z torfów dolinnych. Największe natężenie skorup stwierdzono na odcinku pola o rozmiarach 50×70 m, przy czym w północno-wschodniej jego partii występowała przewaga skorup z okresu późnolateńskiego i rzymskiego z niewielką domieszką skorup łużyckich i wczesnośredniowiecznych, podczas gdy w niżej położonej, schodzącej ku podmokłym łąkom partii południowej koncentrowały się prawie wyłącznie skorupy wczesnośredniowieczne, całkowicie obtaczone oraz toczony średniowieczne.

W obrębie stanowiska założono 13 rowków sondażowych o wymiarach $1 \times 1,5$ m, 2×5 m i $2,5 \times 5$ m, rozmieszczonych w sześciu pasach o nieregularnych odstępach. Łączna powierzchnia wykopów wynosiła 39 m^2 .

W trzech pierwszych rowkach sondażowych, założonych w północno-wschodniej partii stanowiska, pod warstwą ziemi uprawnej, miąższości około 30 cm, stwierdzono występowanie cienkiej (10–15 cm) silnie zniszczonej warstwy osadniczej z okresu późnolateńskiego i rzymskiego, wyklinowującej się w kierunku południowym i zachodnim. Zawartość warstwy stanowiły ułamki naczyń, znaczna ilość

Ryc. 2. Rybitwy, pow. Inowrocław. Stan. 3. Profile wykopów sondażowych:

1 — ziemia orna, ciemnobrunatna; 2 — warstwa kulturowa, ciemnoszara ziemia; 3 — wypelnisko jamy, czarna ziemia; 4 — warstwa czarnej ziemi i gliny; 5 — kamienie; 6 — jasnożółty piasek, calej; 7 — żółtopomarańczowy ilek, calej

Rys. A. Wawrzyński

kości zwierzęcych, grudki polepy oraz kawałki przepalonych w ogniu kamieni polnych. Na badanym odcinku nie uchwycono żadnych zarysów obiektów z tego okresu, choć o ich obecności wydaje się świadczyć występowanie polepy oraz przepalonych kamieni, będących być może pozostałością rozwleczonych w wyniku intensywnej orki palenisk. W pozostałych sondażach, założonych od strony zachodniej i południowej, uzyskano wynik negatywny, stąd należy przypuszczać, że uchwycono jedynie kraniec osady.

Drugi poziom osadniczy na badanym odcinku reprezentowała jama kultury ceramiki wstęgowej, której zarys wystąpił na calcu bezpośrednio pod warstwą z okresu późnolateńskiego i rzymskiego. W obrębie wykopu uchwycono jedynie fragment tej jamy. Posiadała ona w rzucie poziomym kształt zbliżony do koła, w przekroju pionowym — kształt niecki głębokiej około 70 cm (ryc. 2a). Wypełnisko jamy stanowiła czarna ziemia intensywnie odcinająca się od jasnożółtego tła piaszczystego calca. Wystąpiły w niej ułamki naczyń, kości zwierzęce, przęślik gliniany (ryc. 3: 14) oraz wiór krzemienisty (ryc. 3: 8). Wśród ceramiki rozróżnić można dwie grupy naczyń: tzw. naczynia delikatne, cienkościenne, o powierzchni gładzonej, wykonane z tłustej gliny bez domieszek organicznych, zdobione ornamentem rytym, przeważnie krzywoliniowym, uzupełnionym dołkami nutowymi (ryc. 3: 4, 9, 11), oraz naczynia grubej roboty, wykonane z gliny schudzonej domieszką części organicznych, o powierzchni nieco szorstkiej i porowatej, zdobione w kilku wypadkach ornamentem paznokciowym (ryc. 3: 2, 3) lub plastycznym w postaci małych, spłaszczonych guzków (ryc. 3: 13). W tej grupie naczyń stwierdzono występowanie odcisków ziaren i plew roślin zbożowych⁵ w postaci negatywów widocznych na zewnętrznej lub wewnętrznej partii skorupy.

Materiał ceramiczny występujący w obrębie jamy stanowi zespół typowy dla obszaru kujawsko-pałuckiego i posiada cały szereg bliskich odpowiedników w znaleziskach z najbliższych terytorialnie stanowisk w Radziejowie Kujawskim⁶ oraz Strzelcach, pow. Mogilno⁷. Reprezentuje on, podobnie jak i materiał z obu wyżej wymienionych stanowisk, drugą fazę rozwojową kultury ceramiki wstęgowej rytej, zgodnie z przyjętą obecnie chronologią względną tej kultury dla obszaru Polski⁸. Funkcji jamy nie można bliżej określić, ponieważ nie rozkopano jej w całości. Mogła stanowić zarówno pozostałość obiektu mieszkalnego, jak też spełniać pomocniczą funkcję gospodarczą.

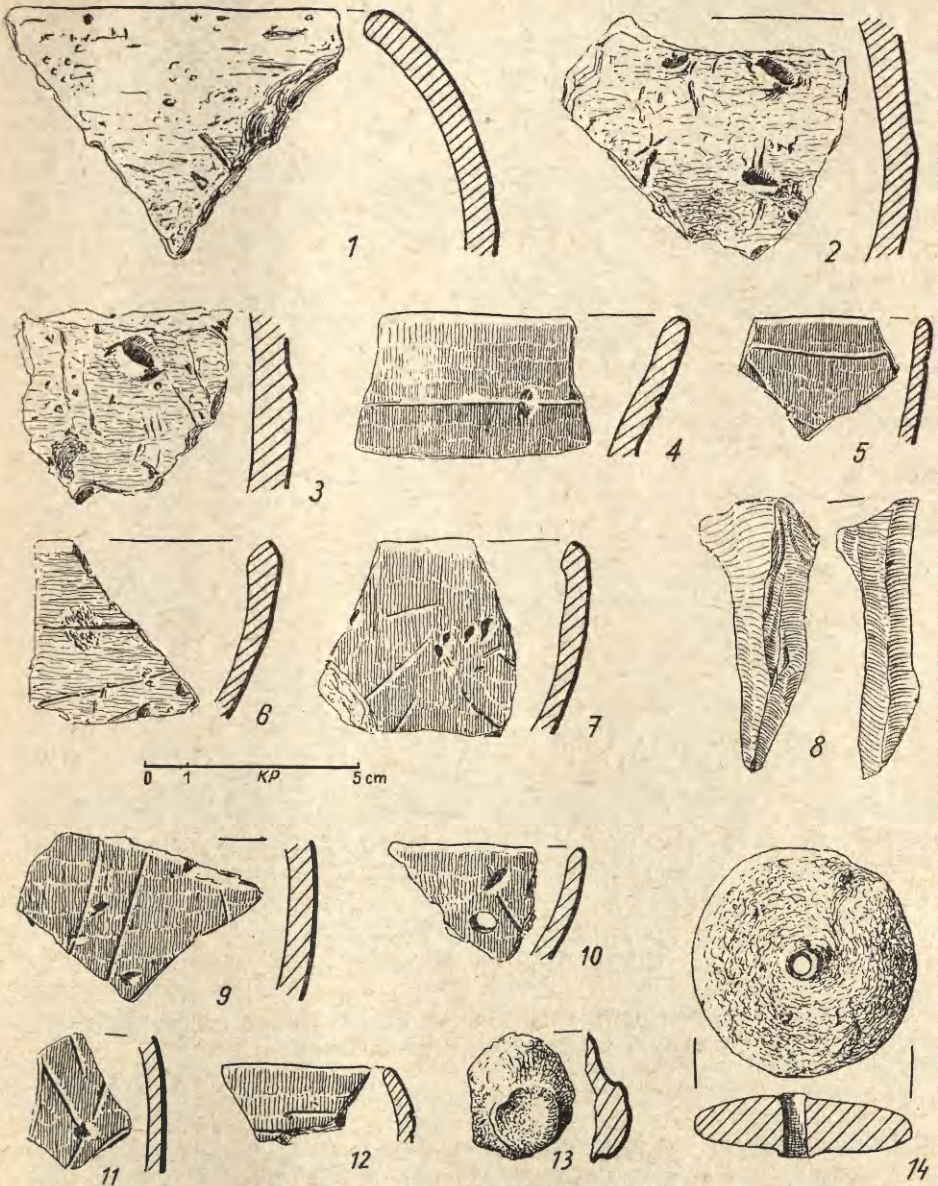
W odległości około 40 m od obiektu kultury ceramiki wstęgowej, w południowo-zachodniej części stanowiska, natrafiono na ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego. Uchwycono tutaj zalegające nad sobą warstwy osadnicze II i III oraz fragment płytkiej jamy (ryc. 2b) odpadkowej. Warstwę I, miąższości około 40 cm, stanowiła ziemia orna, warstwę II — szarobrunatna ziemia z domieszką spalenizny

⁵ M. Klichowska, *Odciski roślinne na neolitycznej ceramice ze stanowiska nr 3 w Rybitwach, pow. Inowrocław*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 21: 1969, s. 395—396.

⁶ L. Gabałówna, *Ślady osadnictwa kultur z cyklu wstęgowych w Radziejowie Kujawskim*, Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego w Łodzi, nr 9, Łódź 1963, s. 39, ryc. 5; s. 44, ryc. 11 i tabl. XX 11 oraz tabl. XXV.

⁷ T. Wiślański, *Wyniki prac wykopaliskowych w Strzelcach w pow. mogileńskim w latach 1952 i 1954*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. 10: 1969, s. 14, ryc. 11; s. 20, ryc. 16; s. 25, ryc. 18 i s. 29, ryc. 19. Dla stanowiska w Strzelcach wykonana została analiza C14 w laboratorium w Groningen (Holandia), która wynosi 4310±60 BC. *TRB and other C14 Date from Poland*, „Helinium”, t. IX, s. 5.

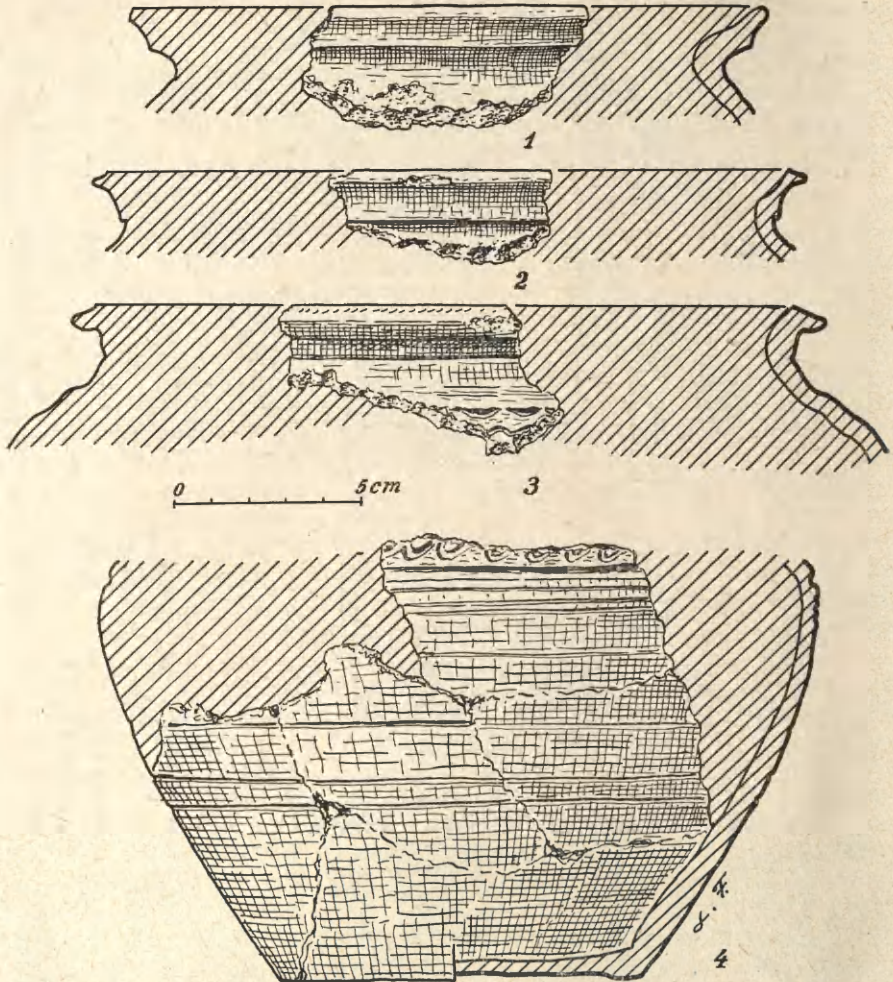
⁸ A. Kulczycka, *Uwagi o chronologii kultury starszej ceramiki wstęgowej w górnym dorzeczu Wisły*, [w:] *Studia i materiały do badań nad neolitem Małopolski*, Wrocław 1964, s. 60—61.

Ryc. 3. Rybitwy, pow. Inowrocław. Stan. 3:

1—7, 9—13 — ułamki naczyń kultury ceramiki wstęgowej rytej; 8 — wiór krzemienisty; 14 — przęślik gliniany

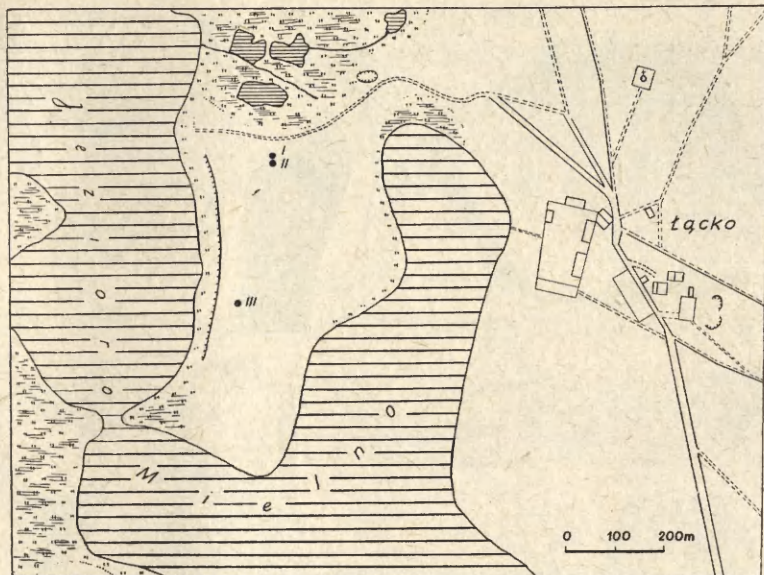
Rys. K. Poprawski

Ryc. 4. Rybitwy, pow. Inowrocław. Stan. 3. Ułamki naczyń całkowicie obtaczanych z jamy wczesnośredniowiecznej

Rys. L. Fijał

i drobnych grudek polepy (miąższość tej warstwy wynosiła około 45 cm). Zawartość stanowiły kości zwierzęce oraz ułamki naczyń całkowicie obtaczanych, cienkościennych i niewielka ilość (około 10%) ułamków toczonych, o cechach technologicznych typowych dla naczyń stalowoszarych. Na trzecią z kolei warstwę (miąższości około 30 cm) składały się występujące na przemian cienkie warstewki czarnej ziemi i gliny. Warstwa ta w partiach przyspągowych przechodziła w płytką jamę zagłębioną w calcu około 20 cm. Jama posiadała w przekroju pionowym kształt nieckowaty. Jej wypełnisko stanowiła intensywnie czarna ziemia z niewielką domieszką bliżej nie określonych części organicznych. Zawartość kulturowa jamy i warstwy III była identyczna. Jedyne ilości kości zwierzęcych występujących w ja-

Ryc. 5. Łącko, pow. Inowrocław. Stan. 9. Szkic sytuacyjny stanowiska

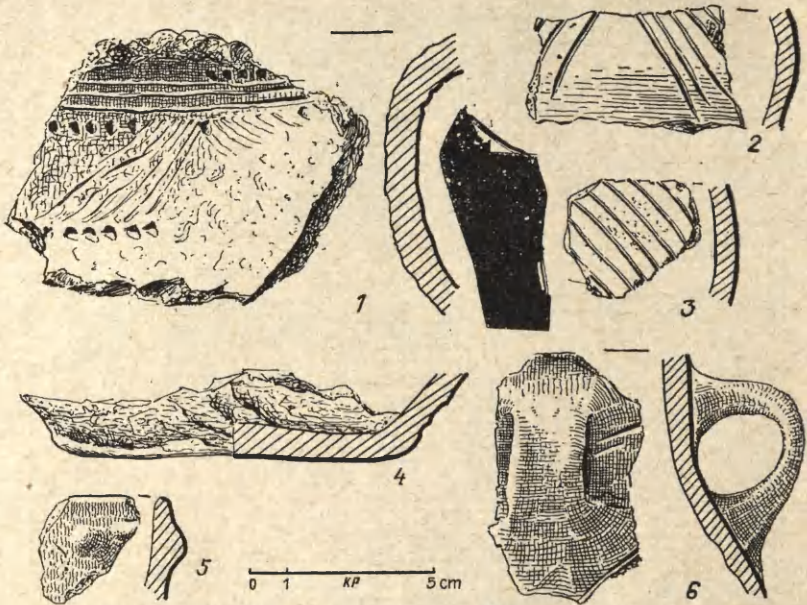
Rys. A. Wawrzyński

mie była znacznie większa. Ceramikę reprezentowały ułamki naczyń wyłącznie całkowicie obtaczanych, cienkościennych, o formach jajowatych, z płaskim dnem, wyodrębnioną szyjką i silnie profilowanym brzegiem (ryc. 4: 1—3). Stanowią one zespół typowy dla końcowych faz wczesnego średniowiecza, pozwalający datować warstwę na koniec XII lub przełom XII/XIII w. Natomiast wyżej zalegająca warstwa II ze względu na pewną domieszkę ułamków pochodzących z naczyń toczonych, zbliżonych do ceramiki stalowoszarej, może być datowana najwcześniej na 1. połowę XIII w. Na pozostałych odcinkach tej części stanowiska nie stwierdzono występowania nawarstwień osadniczych.

Stanowisko nr 9 w Łącku położone jest na wydłużonym półwyspie Jeziora Mielnickiego, połączonego odcinkiem Noteci z sąsiadującym z nim od południa Jeziorem Pakoskim. Obszar półwyspu, wynoszący w przybliżeniu 15 ha, pokrywają średnio urodzajne gleby bielcowe. W 1957 r. przeprowadzono tutaj próbną badanie sondażowe⁹ w poszukiwaniu śladów domniemanego grodziska wczesnośredniowiecznego¹⁰, które dały wynik negatywny. Stwierdzono natomiast występowanie u nasady półwyspu cienkiej warstwy osadniczej z okresu rzymskiego, a pod nią ślady osadnictwa łużyckiego. W wyniku powierzchniowej penetracji terenu, przeprowadzonej wiosną 1967 r., stwierdzono, że ślady osadnictwa łużyckiego występują niemal na całym obszarze półwyspu, ze szczególnym natężeniem w środkowej jego partii. Oprócz ułamków naczyń kultury łużyckiej z V okresu epoki brązu i okresu

⁹ Badania prowadziła Ekspedycja Wykopaliskowa Muzeum im. L. Wyczółkowskiego w Bydgoszczy. Zob. C. Potemski, ZOW, R. 24: 1958 z. 2, s. 125—126.

¹⁰ W. Kowalenko, *Grody i osadnictwo grodowe Wielkopolski wczesnohistorycznej (od VII do XII w.)*, Poznań 1938, s. 250.

Ryc. 6. Łącko, pow. Inowrocław. Stan. 9:

2, 3 — ułamki naczyń kultury łużyckiej z warstwy II; 1, 4—6 — ułamki naczyń łużyckich z jamy w wykopie II

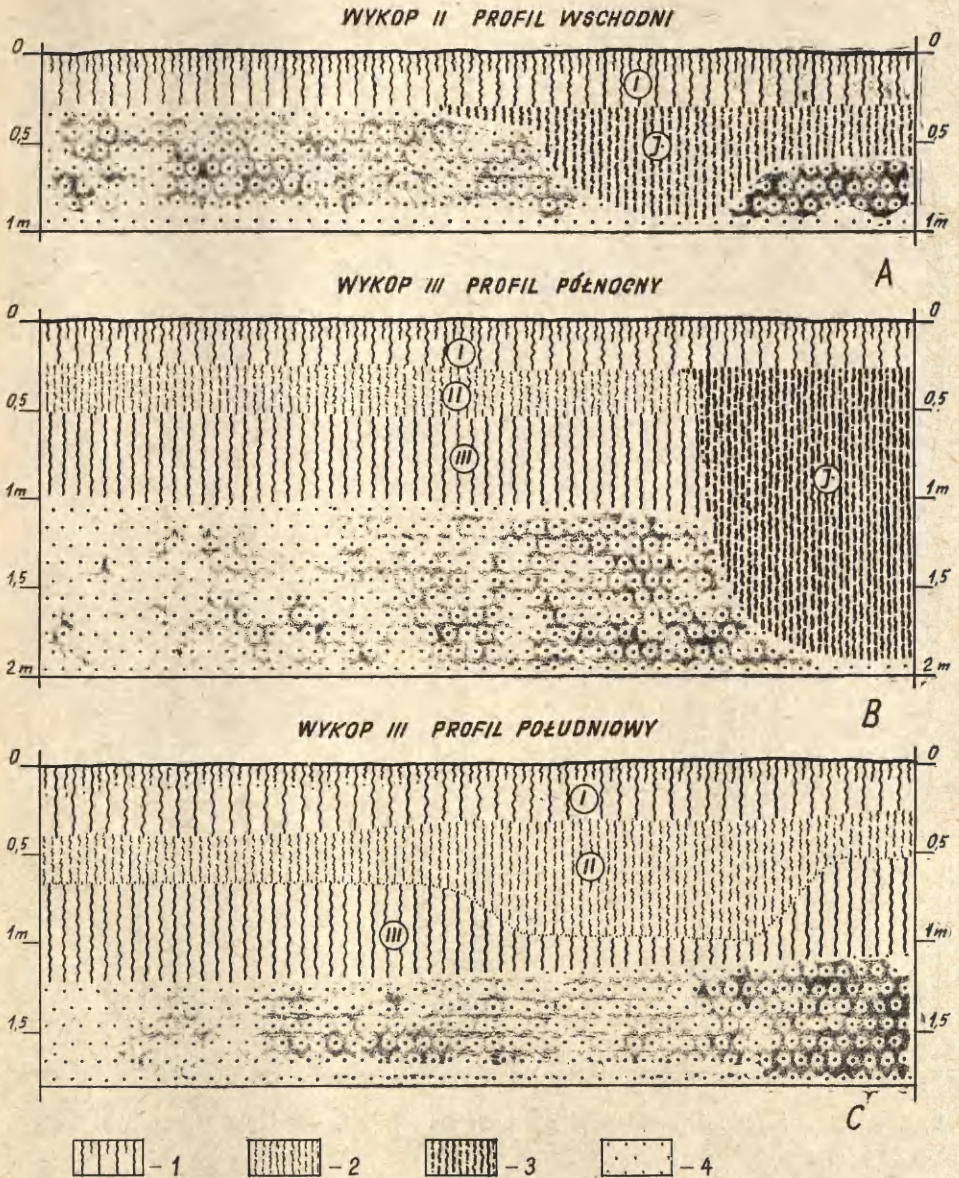
Rys. K. Poprawski

halsztackiego występowały także ułamki z późniejszych okresów chronologicznych (rzymski i wczesne średniowiecze).

Badania sondażowe przeprowadzono tu trzema niewielkimi wykopami o rozmiarach 2×5 m, usytuowanymi na osi północ—południe. Dwa pierwsze wykopy (ryc. 5) założono w pobliżu nasady półwyspu, po zachodniej stronie ścieżki polnej biegnącej wzdłuż jego długości. Na tym odcinku pod cienką warstwą ziemi uprawnej (ok. 20 cm), zawierającej przemieszany materiał ceramiczny z różnych okresów chronologicznych, wystąpiła warstwa osadnicza o maksymalnej miąższości około 25 cm, z ceramiką kultury łużyckiej. W obrębie tej warstwy zarysowała się niewielka, fragmentarycznie uchwycona jama odpadkowa, zagłębiająca się w całość do głębokości około 30 cm. Posiadała ona w przekroju pionowym kształt niecki głębokości około 60 cm (ryc. 7a), o wymiarach po osi pn.—pd. ok. 120 cm. Jej zawartość kulturową oprócz dużej ilości kości zwierzęcych stanowiły ułamki naczyń, niekiedy silnie zdeformowanych w ogniu (ryc. 6: 1). Wyróżniono wśród nich fragmenty większych amfor z baniastym brzuścem zdobionym grupami okrągłych dołków i ukośnych, przeciwstawnych kresek (ryc. 6: 1), fragmenty kubków, czerpaków i naczyń jajowatych o powierzchni chropowatej, z małymi uszkami lub guzkami poniżej krawędzi (ryc. 6: 3). Chronologię jamy i warstwy, w której występuje, określić można jedynie ramowo na przełom V okresu epoki brązu i Halstatt C, ponieważ niemal wszystkie z reprezentowanych tu form ceramicznych występują w obu wyżej wymienionych okresach.

Bardzo interesujące wyniki uzyskano natomiast na wykopie III, usytuowanym w środkowej partii półwyspu, w odległości około 300 m na południowy zachód od

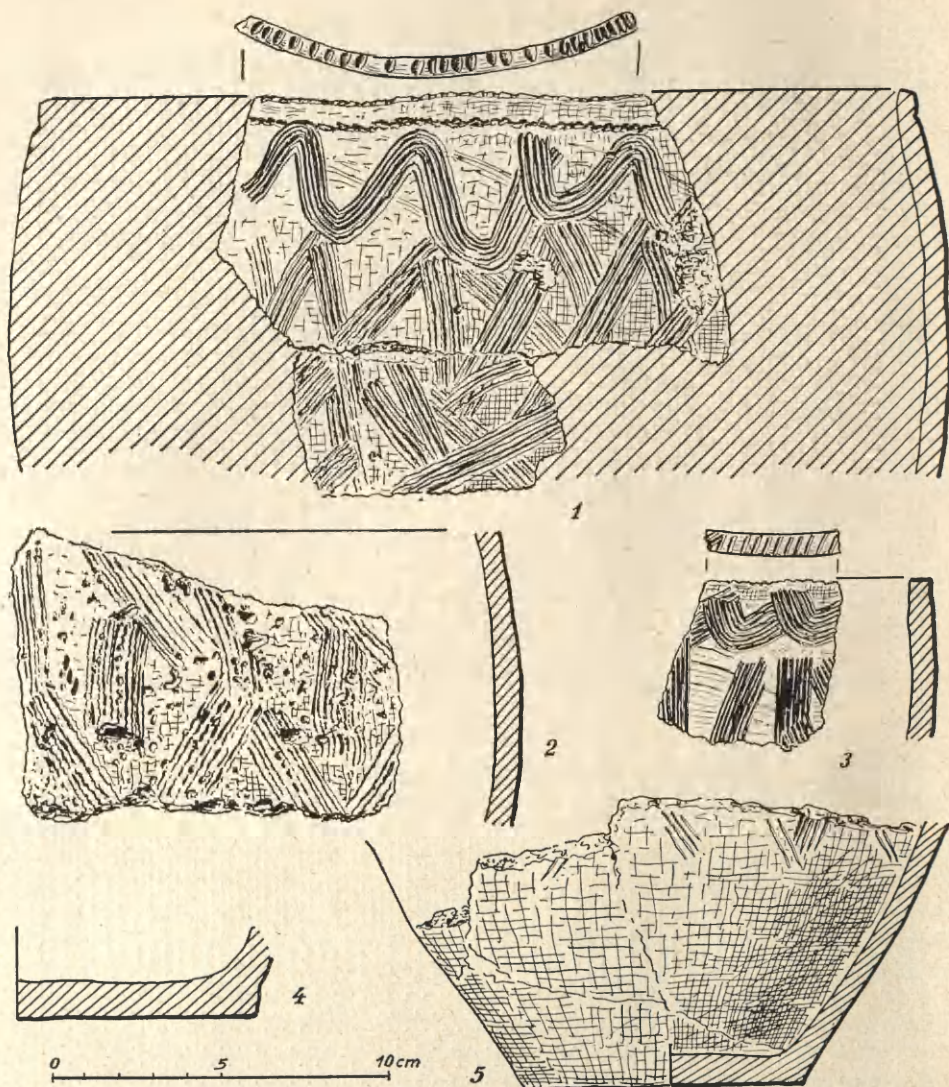

Ryc. 7. Łącko, pow. Inowrocław. Stan. 9. Profile wykopów:

1 — ciemnobrunatna ziemia; 2 — jasnoszara ziemia z domieszką popiołu, spalenizny i gliny;
3 — ciemnoszara ziemia; 4 — jasnożółty żwir, cielec

Rys. A. Wawrzyński

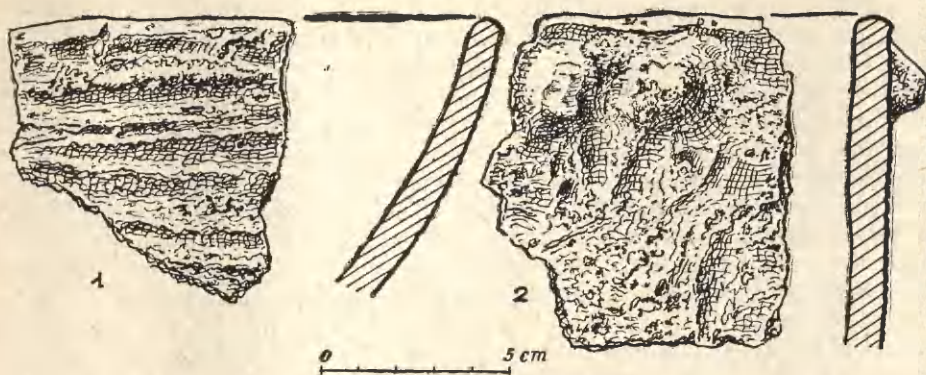

Ryc. 8. Łącko, pow. Inowrocław. Stan. 9, wykop III, warstwa II. Ułamki naczyń z jamy 2

Rys. L. Fijał

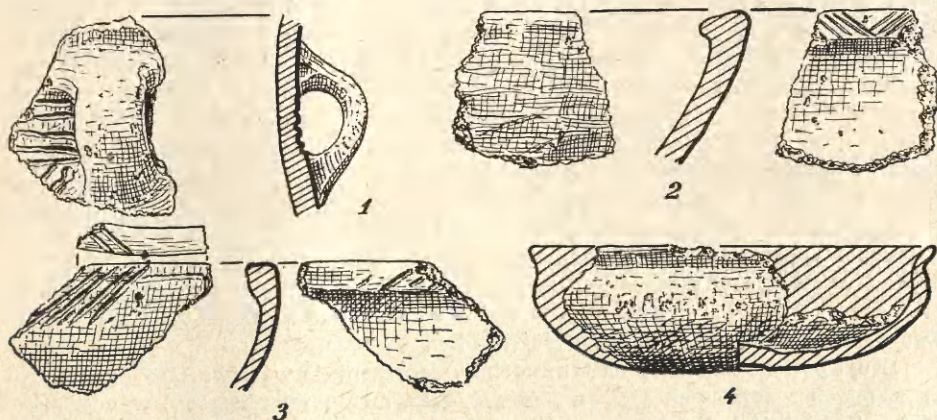
wykopów I i II. Stwierdzono tutaj występowanie dwóch poziomów osadniczych z okresu kultury łużyckiej oraz ślady osadnictwa neolitycznego.

Najmłodsza chronologicznie warstwa II zalegała na głębokości około 25 cm od powierzchni ziemi ornej. Stanowiła ją ziemia o zabarwieniu jasnoszarym z niewielką domieszką popiołu, spalenizny i gliny. Maksymalna miąższość warstwy wynosiła około 30 cm. Zawartość poza kośćmi zwierzęcymi stanowiły ułamki naczyń jajowatych lub w przybliżeniu beczułkowatych, prawie wyłącznie grubej roboty, o po-

Ryc. 9. Łącko, pow. Inowrocław. Stan. 9, wykop III, warstwa II. Ułamki naczyń lużyckich z jamy 1

Rys. L. Fijał

Ryc. 10. Łącko, pow. Inowrocław. Stan 9, wykop III, warstwa III. Ułamki naczyń lużyckich

Rys. L. Fijał

wierzchni chropowatej w kilku wypadkach wtórnie przepalonych i zdeformowanych w ogniu.

W obrębie warstwy zarysowały się dwie fragmentarycznie uchwycone jamy. Jama nr 1 (ryc. 7c) wystąpiła w południowej partii wykopu. W rzucie poziomym, nieznacznie odcinającym się od tła warstwy II, posiadała kształt zbliżony do owalu, natomiast w przekroju pionowym bardzo regularny, trapezowaty. Wymiary jamy uchwytnie jedynie po osi wschód—zachód wynosiły około 2,25 m, głębokość około 70 cm. W wypełnisku wystąpiła ceramika i bardzo nieliczne kości zwierzęce. Ułamki naczyń stanowią pozostałość amfor z baniastym brzuścem, mis talerzowatych, kubków, czerpaków i naczyń w przybliżeniu jajowatych (ryc. 9:2), z pojedynczymi guzkami lub parami guzków pod krawędzią. Zawartość jamy nie określa nam bliżej jej charakteru. Jedynie regularny zarys i rozmiary sugerować mogą, że stanowi ona być może pozostałość obiektu mieszkalnego.

Jama nr 2, występująca w północno-wschodnim narożniku wykopu (ryc. 7b), posiadała raczej charakter głębokiego wkopu przecinającego obie warstwy łużyckie i calec, wypełnionego czarną ziemią. Dostarczyła bardzo interesującego materiału ceramicznego, o trudnej do określenia przynależności kulturowej. Występują tutaj ułamki pochodzące co najmniej z czterech różnych naczyń, nie stanowiących być może jednolitego zespołu chronologicznego. Spośród nich najbardziej interesujące jest zachowane fragmentarycznie naczynie wykonane z tłustej gliny, bez domieszek organicznych, o gładkiej, śliskiej w dotyku powierzchni. Posiada kształt w przybliżeniu jajowaty, dno płaskie i krawędź ściętą prosto, zdobioną ukośnymi nacięciami. Poniżej krawędzi biegnie głęboka dookólna bruzda, a pod nią ornament wykonany pięciozębnym narzędziem grzebykowym, składający się z linii falistej i krzyżujących się pasm linii prostych (ryc. 8: 1). Interesujący jest również fragment środkowej partii naczynia wykonanego z gliny z domieszką substancji organicznych. Powierzchnia tego fragmentu jest porowata i silnie zniszczona. Pokrywa ją ornament krzyżujących się pasm linii prostych, wykonanych ośmiozębnym narzędziem grzebykowym, nieco głębszych i wyraźniejszych niż na naczyniu poprzednim (ryc. 8: 2). Oba scharakteryzowane wyżej fragmenty, podobnie jak i pozostałe ułamki naczyń z tego zespołu, składem gliny, a częściowo i ornamentyką najbardziej nawiązują do neolitu. Ornament grzebykowy w postaci krzyżujących się pasm linii prostych występuje na pewnej odmianie naczyń w grupie wschodniej starszej fazy kultury pucharów lejkowatych¹¹. Nieobcy jest także tej kulturze motyw linii falistych, spotykanych na niektórych stanowiskach wydmych z terenu Kujaw i Pomorza¹². Sytuacja stratygraficzna jamy, przecinającej nawarstwienia łużyckie, nie pozwala jednak na powiązanie tego zespołu z neolitem. Nie znajduje on również odpowiedników w materiałach z okresu kultury łużyckiej. Wydaje się zatem, że analogii należałoby szukać w okresach raczej późniejszych¹³.

Ustalenie chronologii warstwy II oraz związanej z nią jamy nr 1 nie następuje natomiast większych trudności. Obok ułamków naczyń typowych dla kultury łużyckiej występuje w niej pewien procent ceramiki o formach i cechach technologicznych charakterystycznych dla ceramiki kultury pomorskiej, pozwalający datować warstwę najogólniej na okres Halstatt D¹⁴.

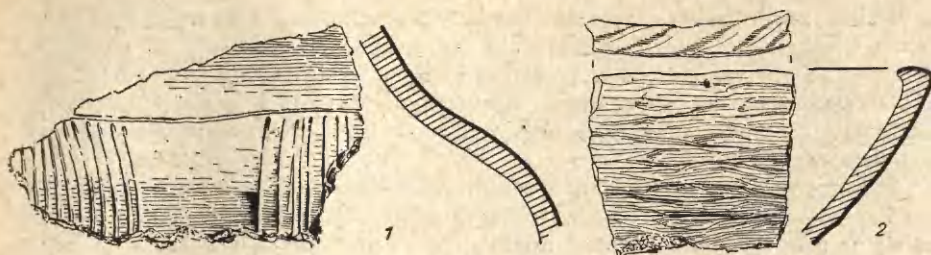
Drugi poziom osadniczy na tym odcinku reprezentuje warstwa III — szara sypka ziemia bez domieszek popiołu i gliny. Maksymalna jej miąższość wynosi około 35 cm. Zawartość kulturową stanowią ułamki naczyń i kości zwierzęce. Wśród ceramiki zdecydowaną większość reprezentują ułamki o powierzchni chropowatej, pochodzące z naczyń jajowatych i beczułkowatych, gdy tymczasem skorupy o powierzchni gładzonej (czernionej lub brunatnej) występowały nielicznie, choć w większej ilości niż w obrębie warstwy II. Stanowiły one pozostałość amfor, mis z brzegami zagiętymi do środka i krawędzią skośnie karbowaną (ryc. 10: 2, 3) lub

¹¹ K. Jażdżewski, *Kultura pucharów lejkowatych w Polsce zachodniej i środkowej*, Poznań 1936, s. 247.

¹² M. in. na stanowisku w Nowinach, pow. Inowrocław, Krzywosądz, pow. Radziejów, i Rzęczkowo, pow. Toruń. Są to nie publikowane materiały z kartoteki dr. T. Wiślańskiego, udostępnione mi dzięki życzliwości w.w.

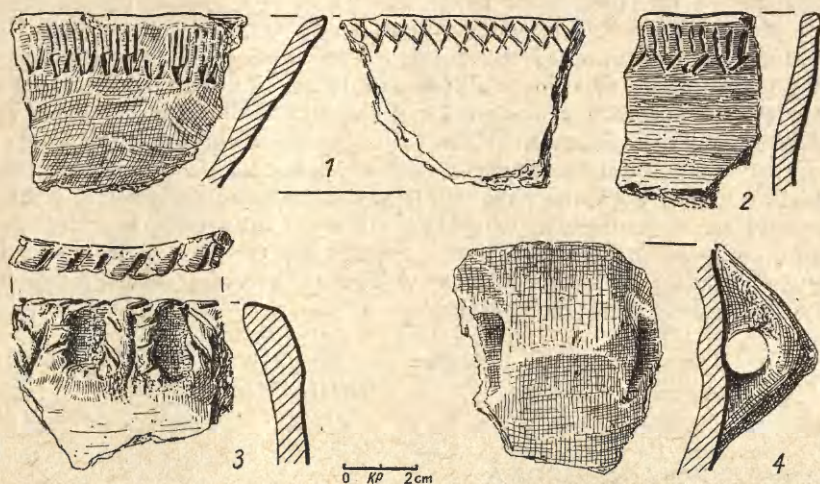
¹³ Szczegółowe opracowanie tego zespołu będzie przedmiotem osobnego artykułu.

¹⁴ Zob. m. in. Z. Rajewski, *Osadnictwo w czasach pierwotnych w Biskupinie i okolicy*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 24: 1957 z. 3, s. 177; T. Malinowski, *Osadnictwo kultury łużyckiej wczesnej epoki żelaznej w Słupcy*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. 8—9: 1958, s. 93; Z. Bukowski, *Łużyckie osiedle obronne w Sobiejuchach, pow. Znin*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 26: 1959 z. 3—4, s. 194.

Ryc. 11. Łącko, pow. Inowrocław. Stan. 9, wykop III, warstwa III. Ułamki naczyń lużyckich z jamy 3

Rys. K. Poprawski

Ryc. 12. Łącko, pow. Inowrocław. Stan. 9, wykop III. Ułamki naczyń neolitycznych występujące w calcu

Rys. K. Poprawski

zdobioną grupami ukośnych kresek, fragmenty głębszych czerpaków (ryc. 10: 4) i kubków (ryc. 10: 1).

Na spągu warstwy III, w środkowej partii wykopu, zarysowała się niewielka jama, średnicy około 120 cm, głęboka ok. 60 cm. W jej wypełnisku wystąpiły ułamki pochodzące wyłącznie z naczyń delikatnych o powierzchni gładzonej, lśniąco czarnej lub szarobrunatnej (ryc. 11). Materiał ceramiczny występujący w obrębie warstwy reprezentuje zespół jednolity, bez domieszki elementów kultury pomorskiej. Większość ułamków pochodzi od form typowych dla końcowych faz V okresu epoki brązu, przeżywających się jednak w dalszym ciągu we wczesnym okresie halstackim. Stąd też chronologię warstwy III wraz z towarzyszącą jej jamą, z braku bardziej konkretnych elementów datujących, określić można w przybliżeniu na koniec V okresu epoki brązu i początek okresu Halstatt C.

Calec w postaci jasnożółtego żwirku zalegał na badanym odcinku na głębokości około 1 m poniżej powierzchni wykopu. W górnej partii żwirku wystąpiły ślady

osadnictwa neolitycznego, reprezentowanego przez kulturę pucharów lejkowatych (fazę wiórecką). Ciekawym elementem w tej grupie, odbiegającym od pozostałych ułamków silnym wygładzeniem powierzchni oraz wystrojem, jest fragment brzęgu naczynia, zdobiony ornamentem plastycznym w postaci rzędu podkowiastych listew (ryc. 12: 3), nie znajdujący bliższych odpowiedników w materiale wielkopolskim i kujawskim.

Podsumowując wyniki badań sondażowych na stanowisku 9 stwierdzić można, że dały one wstępne rozeznanie w sytuacji osadniczej na tym odcinku, kształtującej się na ogół zgodnie z rowojem osadnictwa na pozostałym obszarze w południowo-zachodniej partii powiatu inowrocławskiego. Teren półwyspu z racji swych walorów osadniczych i obronnych zasiedlany był w ciągu kilku okresów, pomiędzy którymi brak bezpośrednich nawiązań. Najstarsze ślady osadnictwa pochodzą z neolitu, reprezentowanego przez dwie kultury: kulturę pucharów lejkowatych i ceramiki wstęgowej rytej, poświadczonej występowaniem nielicznych — jak dotąd — ułamków naczyń na powierzchni półwyspu. Po okresie neolitu następuje pewna przerwa w zasiedlaniu tego terenu, trwająca aż do schyłkowych faz epoki brązu. Od V okresu epoki brązu począwszy następuje ponowne, trwalsze — jak się wydaje — wykorzystywanie tego miejsca pod osadnictwo. Najintensywniejszy jego rozwój, wiążący się z ogólnym rozwojem i koncentracją osadnictwa łużyckiego wzdłuż całego łańcucha jezior goplańskich¹⁵, następuje w ciągu okresu halsztackiego. Jest to przypuszczalnie osadnictwo otwarte, aczkolwiek szanse na uchwycenie pozostałości grodu u nasady półwyspu nadal istnieją. Z dotychczasowych badań wynika, że wyraźniejsze ślady osadnictwa, w postaci warstwy kulturowej i skorup na powierzchni, pochodzą dopiero z okresu rzymskiego. Do ponownej intensyfikacji osadnictwa dochodzi tu przypuszczalnie w okresie wczesnośredniowiecznym, i to raczej w środkowych fazach tego okresu.

*Zakład Archeologii Wielkopolski i Pomorza
IHKM PAN w Poznaniu*

MARIA PERZYŃSKA-HOLASOWA

PRELIMINARY EXCAVATIONS AT RYBITWY AND ŁĄCKO,
DISTRICT OF INOWROCLAW

The second stage of studies on the settlement in the upper Noteć area involved trial excavations in the villages of Łącko and Rybitwy, Inowrocław distr. Both sites were selected for examination on the ground of materials collected during reconnaissance performed in the spring of 1967 along the section between the villages Jankowo and Łącko.

Site 3 at Rybitwy has revealed traces of habitation assignable to three periods. The discoveries included a pit of the Danubian I culture; a considerably disturbed habitation layer from the late La Tène and Roman periods (the extent of the layer was defined on south and west); and two early medieval occupation layers respectively assigned to the end of the 12th or the turn of the 12th/13th centuries (layer III) and to the early 13th century (layer II).

¹⁵ Por. mapkę osadnictwa kultury łużyckiej w pracy: Z. Rajewski, *Osadnictwo ludności z kulturą „łużycką” we wczesnym okresie epoki żelaznej w Biskupinie i okolicy*, „Archeologia Polski”, t. 2: 1958, s. 10, ryc. 2.

The excavation of site 9 at Łącko, situated on a lake peninsula, has yielded traces of habitation from various periods, not directly linked to each other. The earliest traces come from the Neolithic and belong to the Funnel Beaker and the Danubian I culture. The Funnel Beaker finds occurred in the primary ground, whereas the scanty Danubian I potsherds were collected on the surface. The neolithic habitation was not continued. The area was settled again by the Lusatian population, as attested by two successive layers (III and II) with pits. Layer III formed between Bronze Age V and Hallstatt C, and layer II which showed elements of the Pomeranian culture, has been assigned to Hallstatt D.

Moreover, the peninsula revealed evidence of settlement in the Roman and medieval periods.

